

Devlet Kırılğanlığı Kapsamında Bosna Hersek Devletinin İncelenmesi

Analysis of the State of Bosnia And Herzegovina within the Context of State Fragility

Setenay TAV*

*Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Programı Programı.

E-mail: stnytv@gmail.com

 ORCID: orcid.org/0009-0005-0961-1830

Kader ÖZLEM*

*Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Anabilim Dalı.

E-mail: kaderozlem@gmail.com

 ORCID: orcid.org/0000-0003-4780-2118

Öz

Uluslararası sistemde devletler kapasitelerine göre farklı seviyelerde etkinlik göstermektedirler. Başarılı modern devlet yapısından birçok yönüyle farklılaşan devletler Uluslararası İlişkiler literatüründe başarısız devlet çalışmaları ile sıklıkla incelenmektedir. Başarısız devlet vaka çalışmalarının yanında henüz başarısız olarak tanımlanamayan ancak mevcut ve potansiyel sorunlar karşısında uyarı seviyesinde devletsellik gösteren devletlerin de uluslararası sistemin istikrarı açısından dikkate alınması gerekmektedir. Bu amaçla devlet kırılğanlığı çalışmaları tüm devletlerin bir dereceye kadar kırılğan oldukları anlayışıyla daha geniş bir devletsellik analizi sağlamaktadır. Devlet kırılğanlığının tespiti açısından birçok parametre kullanılabilen gibi çalışmada kapasite, otorite, meşruiyet ve devlet dışı faktörler dikkate alınmıştır. Bosna Hersek toprakları yüz yıl içerisinde Yugoslavya Krallığı, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC) ve Bosna Hersek'in bağımsızlık sürecinde olmak üzere üç devlet başarısızlığına sahne olmuştur. Her devlet birbirinin yıkıntıları üzerine inşa edilirken kırılğanlıklarını da diğerine miras bırakmıştır. Bu çalışma Bosna Hersek'in geçmişindeki tecrübeler doğrultusunda güncel sorunlarının devlet kırılğanlığı parametreleri üzerinden tespit edilmesini ve devletin başarısızlığa uğramaması için ön uyarı oluşturulmasını amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bosna Hersek, Yugoslavya, Devlet Başarısızlığı, Devlet Kırılğanlığı, Balkanlar.

Abstract

In the international system, states show effectiveness at different levels depending on their capacities. States that differ from the successful modern state structure in many aspects are frequently examined through failed state studies in the International Relations literature. In addition to case studies on failed state, states that cannot be defined as failed but show statehood at a warning level in the face of current and potential problems should also be taken into consideration in terms of the stability of the international system. To this end, studies on state fragility provide a broader analysis of statehood with the understanding that all states are fragile to some degrees. While many parameters can be used to determine state fragility, capacity, authority, legitimacy and non-state factors were taken into account in the study. The territory of Bosnia and Herzegovina has witnessed three state failures in a hundred years: The Kingdom of Yugoslavia, the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY) and the independence process of Bosnia and Herzegovina. While each state was built on each other's ruins, it also inherited its fragilities to the other. This study aims to identify current problems of Bosnia and Herzegovina through the parameters of state fragility, in line with past experiences, and to create a preliminary warning to prevent the state from failing.

Keywords: Bosnia and Herzegovina, Yugoslavia, State Failure, State Fragility, Balkans.

To Cite This Article/Bu Makaleye Atf İçin: Tav, S.; Özlem, K. (2023). Devlet Kırılğanlığı Kapsamında Bosna Hersek Devletinin İncelenmesi. *Journal of Diplomatic Research*, 5(2), 33-55.

Giriş

Bosna Hersek 400 yılı aşkın Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyetindeki istikrarının ardından üzerinde güç mücadelelerinin bitmediği bir bölge olmuştur. Toprakları üzerinde kurulan her devlet kültür, etnisite, dil, din gibi toplumsal kodlarını bırakarak bu bölgeye zenginlik katsa da çeşitlilikler bir süre sonra çelişkileri beraberinde getirmiş; sorun alanları artmıştır. Yugoslavya Krallığı'nın çöküşünün ardından kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (YSFC) de 1980'lerin başı itibarıyla dağılma sürecine girmesi Bosna Hersek'in bağımsızlığına giden yolu aralamıştır. Ancak bu dağılma iç savaşı beraberinde getirmiş, süreçten en olumsuz etkilenen 2. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa kıtasının en kanlı olaylarının yaşandığı Bosna Hersek olmuştur. Uluslararası toplumun barış girişimleri ve yeniden inşa çalışmalarının ardından ülkede siyasi istikrar sağlansa da Bosna Hersek günümüzde çeşitli siyasetçi ve akademisyenler tarafından yeniden başarısızlık söylemleri içerisinde yer almaya başlamıştır (Lovrenović, 2018; Tüysüzoğlu, 2016; Küçük, 2021). Tarihindeki olumsuz tecrübeler göz önüne alınarak Bosna Hersek'in sorun alanlarının tespit edilmesi başarısızlığa giden yolda ön uyarı oluşturması açısından önem taşımaktadır.

Uluslararası hukukta devletlerin egemen eşitliği öğretisine rağmen uluslararası sistemde her devlet aynı şekilde etkinlik gösterememektedir. Bu kapsamda devletleri "başarılı-başarısız" dikotomisi üzerinden değerlendiren başarısız devlet çalışmalarına eleştiriler sonrasında tercih edilmeye başlayan devlet kırılma analizi yalnızca başarılı devlet görüntüsünden birçok yönden farklılaşan başarısız/çöken devletleri değil aynı zamanda uyarı seviyesinde kırılma gösteren devletleri de incelemeye alan tanımaktadır. Bu nedenle bu çalışmada Bosna Hersek'in temel sorun alanlarının belirlenebilmesi ve bunların sistematik şekilde sıralanabilmesi amacıyla devlet kırılma analizinden yararlanılmıştır.

Devlet kırılmasını etkileyecek güvenlik açıkları toplumsal ve siyasi yaşamda gerçekleşen herhan-

gi bir sebepten kaynaklanabilmektedir. Bu çalışma niteliksel analizleri niceliksel verilerle destekleyerek karma bir yaklaşım benimsemektedir. Bu çalışmanın niteliksel analizi bir devletin kırılmasının etkileyen unsurları temelde dört potansiyel parametre üzerinden incelenebileceğidir. Bu parametrelerin her biri diğeriyle organik olarak bağlı olmak üzere devletin iç yapılanmasından kaynaklanan otorite, kapasite ve meşruiyet kırılma parametrelerinin yanında dördüncü parametre olarak kırılma etkileyen dış etkenler üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Kırılma analizi Devlet Kırılma Endeksi, Uluslararası Şeffaflık Örgütü, Freedom House, NATO Stratejik İletişim Mükemmeliyet Merkezi gibi örgütlerin verileri ile niceliksel olarak desteklenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda üç bölümden oluşan çalışmanın ilk kısmında devlet kırılma analizi ve temel parametreleri olan otorite, kapasite, meşruiyet ve devlet dışı etkenler üzerinde durularak kavramsal ve kuramsal çerçeve çizilmektedir. İkinci bölümde Yugoslavya Krallığı ve YSFC'nin başarısızlıkları incelenerek farklı dönemler arasındaki devamlıkların tespit edilmesi ve tarihsel arka planın anlaşılması amaçlanmıştır. Son olarak üçüncü bölümde Bosna Hersek'in devlet kırılmasını oluşturan temel sorun alanları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Devlet Başarısızlığı ve Kırılma

Devletler uluslararası hukukta da ifade edildiği gibi sınırları belirlenmiş bir ülke, kalıcı nüfus ve üzerinde başka bir güç bulunmayan otorite olmak üzere üç temel unsurdan oluşmaktadır (Pazarıcı, 2017: 130). Uluslararası sistemde bulunan tüm devletler bu unsurları sağlamalarına rağmen bazı devletler davranış ve işlev konusunda yeterli düzeyi sağlayabilirken göstergenin diğer ucundaki devletler ise başarısızlıkla yüzleşmektedir. Bu başlığın altında ilk olarak başarısız devletlerin normatif ontolojilerinden bahsedilmektedir. Öte yandan bu tanımlamanın eksik olduğu noktalar ifade edilerek devlet kırılma analizinin daha geniş bir perspektif sunduğu vurgulanacaktır.

Başarısız Devletler

Başarısız devletler ile ilgili çalışmalar 2000'li yıllar ile birlikte artış gösterse de kavrama uluslararası hukuk açısından evrensel kriterleri olan net bir tanımlama yapılamamıştır. Kavrama yönelik tanımlama girişimlerinin çoğu başarısız olarak kabul edilen devletlere özgü semptomların ve davranışların belirlenmesi üzerinden yapılmaktadır (Bhuta, 2012: 3). Dolayısıyla devlet başarısızlığı tanımlamaları devletten beklenen davranış ve işlemlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin Rotberg devletleri vatandaşlarına sundukları siyasi faydalar üzerinden güçlü, zayıf, başarısız ve çökmüş devlet olarak kategorize etmektedir. Siyasi faydaları toprak ve sınır güvenliği, insani güvenlik, hak ve özgürlüklerin temini, vatandaşlara sunulan eğitim, sağlık ve ulaşım gibi hizmetlere kadar bir dizi etken üzerinden değerlendirilmektedir. Siyasi faydalar olarak ifade ettiği kamusal faaliyetlerin neredeyse hiç sağlanamaması durumunu ise başarısız devlet olarak tanımlanmıştır (Rotberg, 2003: 2-4). Migdal ise "topluma nüfuz etme, toplumsal ilişkileri düzenleme, kaynakları çıkarma ve el koyma ya da belirli yollarla kaynakları kullanma kabiliyetleri" (Migdal, 2021: 29) bulunmayan devletleri başarısız olarak tanımlamıştır. Benzer şekilde Avrupa Komisyonu "devletin temel işlevlerini yerine getirememesi, hizmet sunumu, kaynakların yönetimi, hukukun üstünlüğü, adil erişim ile ilgili yükümlülüklerini ve sorumluluklarını yerine getirememesi" (European Commission, 2007: 5) durumlarını başarısızlık olarak tanımlamaktadır. Bu ifadelerin ortak özelliğinin devletlerin kapasitelerine birincil önem verilmesi ve asgari kapasite işlevlerinin sağlanamaması durumlarının ise başarısız devlet olarak tanımlandığı söylenebilir. Öte yandan Jackson devletler sisteminin birer parçası olsalar da toprakları üzerinde hakimiyeti bulunmayan ve şiddet tekeline sahip olmayan devletleri başarısız devletler olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde Krasner'in bakış açısına göre devletlerin sınırları içerisindeki en yüksek otorite olarak kurallar koyup bu kuralları uygulatabilmesi halinde var olabileceği aksi takdirde başarısız olacağı ifa-

de edilmektedir (Eriksen, 2011: 233). Dolayısıyla Jackson ve Krasner'e göre devletler açısından temel gerekliliğin sınırları içerisindeki bölgeyi kontrol edebilme ve şiddet tekeline sağlamasıyla yani otorite unsurlarıyla ilişkilendirilmekte, aksi durumlar ise başarısızlığı işaret etmektedir. Devlet başarısızlığı tanımlamalarının dikkate aldığı bir diğer unsur ise meşruiyettir. Örneğin Dış Politika İçin Ülke Göstergeleri Endeksi başarısız devletleri tanımlarken otorite, kapasite ve "yurttaşlarını yurt içinde veya yurt dışında etkin bir şekilde temsil edecek siyasi meşruiyetten yoksun" (Carment, Samy, Landry, 2013: 125) olmasını başarısızlık göstergesi olarak kabul etmektedir. Genel olarak ifade edilen devlet başarısızlığı tanımlamaları ve başarısız devlet özelliklerinin belirlendiği görüşlerden hareketle devletlerin sahip olmaları beklenen kapasite, otorite ve meşruiyetlerini oluşturan etkenlerden bir veya birkaçında geniş çaplı zafiyetler bulunan ve bu sorun alanlarını iyileştirmek için gerekli politika adımları at(a)mayan devletler başarısız devlet olarak tanımlanabilir.

Devlet başarısızlığı devlet olgusunun ortaya çıktığı ilk günden itibaren karşılaşılan bir durum olmasına rağmen başarısız devlet kavramının bir fenomen olarak incelenmesi 1990'ların başı itibarıyla başlamıştır (Herbs, 2004: 303). 1. Dünya Savaşı'nın ardından imparatorlukların dağılması ve 2. Dünya Savaşı sonrasında artan dekolonizasyon süreci ile dünya üzerinde çok sayıda modern ulus devlet görünümünden uzak devletler kurulmuştur. Soğuk Savaş'ın güç mücadelesi esnasında kutup liderlerinin etki alanlarını arttırabilmek amacıyla sundukları destekler ile kısa süreli bir gelişme gösteren bu yeni devletler Soğuk Savaş sonrasında kâğıttan evler gibi dağılmaya başlamışlardır (Brooks, 2005: 1168). 1990'larda başlayan başarısız devlet çalışmaları açısından asıl kırılma noktası ise El-Kaide tarafından 11 Eylül 2001'de gerçekleştirilen terör saldırıları olmuştur. Kavramın bir terör pratiği ile birleşmesi ve Batılı devletlerin güvenliklerini tehdit etmeye başlaması ile önceden insani güvenlik çerçevesinden bakılan bu tür devletler küresel boyutta güven-

likleştirilerek gerek akademisyen gerekse politikacılar tarafından birincil gündem konusu oluşturmuştur (White House, 2002; Council of The European Union, 2003).

Bir yandan başarısız devlet çalışmaları artarken diğer yandan konuya yönelik farklı bakış aılları da oluşmuştur.  temel gruba ayrılabilen bakış aıllarının ilki başarısız devletler olgusunu uluslararası güvenliği tehdit eden unsurlar üzerine düşünmemizi sağlayan önemli bir fenomen olarak değerlendirilmektedir (Newman, 2009: 424). İkinci görüşe göre ise başarısız devlet çalışmaları faydalı görülmekle birlikte ortak bir tanımlamasının yapılamaması ve analitik bir analiz oluşturulamaması sebebiyle şüpheci olarak yaklaşılmaktadır. Ayrıca bu devletlere karşı politik faaliyetler oluşturmak konusunda tehlikeli boyutlarının oluşabileceği ifade edilmektedir (Newman, 2009: 425). Son grubu ile özellikle 2005 sonrasında başarısız devletler çalışmalarına yönelik ampirik, normatif ve pratik yönden eleştiriler yönelenler oluşturmaktadır. Bu grubun en temel eleştiri noktası daha önce de ifade edildiği gibi kavrama yönelik ortak bir tanımlama yapılamamasıdır. Tanımlama girişimleri içerisinde tutarlı kriterlerin bulunmamasının yanında başarısız, kırılğan, zayıf, aksayan, çökmüş devlet gibi kullanımlarla kavram karmaşası oluşmaktadır (Call, 2008: 1491). Call'a göre başarısız devletler çalışmalarının en zayıf yanı farklı sorun alanlarına sahip Endonezya, Kuzey Kore, Haiti gibi devletlerin başarısız devlet kavramı altında süper kümelenmesidir (Call, 2008: 1494). Başarısız devlet değerlendirilmelerinin doğal sonucu olan "başarılı" devletin tek tipleştirilmesinin yanında Batılı devlet normunu başarılı devlet olarak değerlendirilerek haricindeki devletlerin bu kavram etrafında tekleştirilmesi gibi çok yönlü eleştiriler yöneltilmiştir (Nay, 2013: 332).

Devlet Kırılğanlığı

Başarısız devlet çalışmalarına yöneltilen yoğun eleştiriler üzerine devletsellik analizi için farklı bakış aıllarına ihtiyaç duyulmuştur. Bu noktada devletlerin idealize edilmiş performansları, ilişkileri ve kapasiteleri açısından eksik olan

noktaların tespit edilmesini amaçlayan devlet kırılğanlığı çalışmaları ortaya çıkmıştır. Bu bakış açısına göre zihinlerde başarılı bir imaja sahip olan devletler de dâhil olmak üzere her devlet bir dereceye kadar kırılğan olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla kırılğanlık başarısız devlet gibi bir tür değil, ölçüt olmaktadır (Carment ve Samy, 2014: 4-5). Devlet kırılğanlığının sağladığı bu geniş perspektif sayesinde yalnızca başarısız/çöken devletlerin sorun alanları değil, henüz başarısız olarak tanımlanamayan ancak mevcut ve potansiyel sorunlara karşı önlem almakta zorlanan ve uyarı seviyesinde kırılğanlık gösteren devletleri de incelemeye alan tanımaktadır.

Devlet kırılğanlığı devletlerin sağlaması gereken üç yapısal unsur olan otorite, kapasite, meşruyet yetenekleri ve devlet dışı etkenler üzerinden değerlendirilebilir. Otorite; bir devletin sınırları içerisinde yaşayan halka nüfuz edebilmesi, onların güvenliğini sağlayabilmesi, fiziksel meşru g tekeline sahip olunması ve bağlayıcı yasalar oluşturup bunları uygulayabilme yetenekleri ile ilgilidir (Mann, 1984: 189). Vatandaşlarının şiddet türlerinden korunamaması, sınırları içerisinde fiilen nüfuz edilemeyen bölgelerin bulunması, sınırlarının geçirgen olması otorite kırılğanlığının başlıca nedenleri olarak sayılabilir. Kapasite, devletin altyapısından yönetişimine kadar çok geniş bir yelpazede değerlendirilebilirken genel olarak devletin faaliyetleri için her türlü kaynağı temin edebilme, etkin bir şekilde kullanabilme, kalkınma stratejileri ve hizmet sunumlarını içermektedir (Hanson ve Sigman, 2013: 1-2). Kapasite kırılğanlığı açısından ilk bakılan unsurlar devletin ekonomik yapılanması, dış yardıma bağımlılık, eğitim ve sağlık harcamaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Meşruyet ise devleti yöneten iktidar yapısının mevzuat ve politikalarının toplum nezdindeki aldığı destek olarak ifade edilebilir. Devletin demokratikleşme oranı en önemli meşruyet göstergelerinden biridir. Öte yandan devlet kırılğanlığı yalnızca içsel kaynaklı olmamakta kimi zaman devlet dışı etkenler sonucunda tetiklenebilmektedir. Örneğin kriz bölgelerine coğrafi yakınlık, g dalgaları, etnik ve dini ayrışmaların

bulunduğu bölgelerde uluslararası aktörler tarafından bir grubun desteklenmesi, küresel krizler, yaptırım ve ambargolar devletlerin istikrarını etkileyebilecek bazı dış etkenler olarak sayılabılır.

Devlet kırılma analizi için her bir parametre ayrı ayrı incelenebilse de kırılma bileşenleri açısından nedensel bağlar bulunmaktadır. Yani devletin otoritesini oluşturan herhangi bir unsurda yaşanan problem devletin meşruiyet ve kapasitesine etki edebilirken örneğin kapasite göstergesi olarak sağlık hizmetinde yaşanabilecek önemli bir aksaklık devletin meşruiyetine olumsuz etki edebilmektedir (Stewart ve Brown, 2010: 20). Göstergelerde yaşanan bazı dramatik gelişmeler kırılma doğrudan yansırken bazıları ise hâlihazırda zayıf devletsellik gösteren devlet açısından kırılma pekiştirebilmektedir. Bu sebeple tek bir göstergede gözlemlenen olumsuz durum güçlü bir devletin zayıfladığına veya kırılma bir devletin başarısızlığa gittiğine dair kesin bir kanı oluşturmaz. Ancak tüm göstergelerin birlikte gözlenmesi hem nicel hem nitel boyuttan devletlerin zafiyet noktalarını tespit edebilmek bakımından ön uyarı oluşturmaktadır. Bazı devletler bu uyarıları tespit edip kırılma risklerini giderici politikalar oluşturmada daha başarılı olurken göstergenin diğer ucuna yakın devletler ise bu kırılmalara daha açık olmakla birlikte sorunun çözümü açısından uluslararası toplum desteğine ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla yapısal kırılmaları nedeniyle hızla başarısız olma potansiyeli taşıyan bu devletlerin daha yakından incelenmesi gerekmektedir (Carment ve Samy, 2011: 95). Etnik ve dini yönden karmaşık, tarihinde başarısızlık, soykırım ve iç savaş tecrübesi bulunan Bosna Hersek'in de günümüzde çözülemeyen anlaşmazlıkları ve kriz noktaları sebebiyle kırılmalarının dikkate alınması gerekmektedir.

Bosna Hersek'in Devlet Kırılmasının Tarihsel Arka Planı

Bosna Hersek'in devlet kırılmasının incelenmesinden önce günümüzdeki sorun alanlarının tarihsel kökenlerinin daha iyi anlaşılabilmesi

amacıyla bu bölümde aynı topraklar üzerinde kurulan Yugoslavya Krallığı ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin başarısızlık nedenleri özetlenmeye çalışılarak Bosna Hersek'in bağımsızlığına kadar ki süreç içerisinde kırılma noktaları vurgulanacaktır.

Yugoslavya Krallığı'nın Başarısızlığı

1. Dünya Savaşı sonrasında 1 Aralık 1918'de kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı Balkanlar'da önemli bir aktör olarak dikkat çekerken, bu yeni devletin varlığı 1. Dünya Savaşı'nın galiplerince olumlu karşılanmıştır. Ancak Aleksandar Karayorgeviç tarafından ilan edilen bu krallık başlangıçtan itibaren birbirlerini besleyen birçok sorunların odağında kalmış, kısa sürede çözüme doğru gitmiştir (Türkeş, 2017: 15; Jelavich, 2009: 71). İlk olarak, krallığın adının aksine ülkede yaşayan çok sayıda Arnavut, Boşnak, Makedon vd. unsurların bulunmasına rağmen tüm etnik gruplar eşit olarak önemsenmemiş, toplum üzerinde birleştirici bir ideoloji oluşturulamamıştır (Banac, 1984: 58). Anayasada kurucu millet olarak tanımlanmayan toplulukların milli-kültürel değerleri tanınmayarak ikinci sınıf vatandaş olarak görülmüştür. Bunların içerisinde Müslümanların durumu ise diğerlerinden daha geri planda bırakılmıştır. Zira Müslümanlara "Osmanlı işgalcilerinin varisleri" gözü ile bakılmıştır. Resmi ideoloji sebebiyle bürokrasiden neredeyse tamamen dışlanan Müslümanlar toplumsal hayatta da hem psikolojik hem de fiziki ayrımcılığa maruz kalmışlardır (Bora, 1999: 36-37). Öte yandan kurucu etnik unsurlar olarak kabul edilen Sırlar, Hırvatlar ve Slovenler arasında da ortak bir devlet anlayışı bulunmamıştır. Hırvat ve Sloven kesim devletin yönetim biçiminin federalizm olmasını desteklerken Sırlar ise zaten devletin tüm kurumlarında çoğunluğu oluşturmaları sebebiyle merkezi bir yönetimden yana olmuşlardır (Calic, 2019: 74). Ortak devlete dair farklı görüşler bulunması sebebiyle parlamento adeta mücadele alanına dönüşürken etnik unsurlar arasında eşitliğin sağlanamaması krallık ve toplum arasında mesafenin artmasına neden olmuştur. Gerginliklerin çatışmalara dönmesi sonucunda Kral, 1929 yılında Vidovdan

Anayasası'nı ortadan kaldırıp parlamentoyu feshederek diktatörlüğünü ilan etmiş ve devletin ismini de Yugoslavya Krallığı olarak değiştirmiştir (Calic, 2019: 74; Lampe, 1996: 160). Kralın Hırvat radikallerinin oluşturduğu Ustaşa (İsyan) örgütü tarafından öldürölmesi sonrasında hızlıca Almanya ve İtalya yörüngesine girmeye başlayan krallık 1941'de Hitler Almanyasının hâkimiyeti altına girmiştir. Yugoslavya Krallığı'nın toplumsal eşitliği sağlayamaması büyük bir meşruiyet sorunu yaratırken artan isyan ve çatışmaların yanında çok sayıda gerilla tipi örgütlenmelerin bulunması, toplama kampları ve insan hakları ihlalleri ile devletin şiddet tekeli tamamen kaybetmesi otoritesinin artık işlemez hale geldiğini göstermektedir. Öte yandan 2. Dünya Savaşı'na giden sürecin yarattığı baskı ve fiili savaş durumu zaten zayıf olan krallığı başarısızlığa uğratmıştır.

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin Başarısızlığı

Yugoslavya Krallığı'nın tasfiyesinin ardından 2. Dünya Savaşı sırasında hem Almanlara hem Ustaşa ve Çetniklere karşı ulusal kurtuluş hareketi yürüten Partizanlar'ın liderliğinde bulunan Josip Broz Tito bölgedeki birliği yeniden sağlamış ve Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC)¹ kurulmuştur. Krallığın merkezi yönetiminin getirdiği sorunlardan ders alan Tito altı federe cumhuriyet (Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Bosna Hersek, Makedonya ve Karadağ) ve iki özerk bölgeden oluşan (Kosova ve Voyvodina) adem-i merkezi bir yapılanma oluşturmuştur (Vucinich, 1969: 253). Tito'nun tüm etnik unsurlara eşit mesafeli tutumu ve karizmatik liderliği ile krallık döneminden daha başarılı bir devlet görünümünü sağlansa da Tito'nun ölümünden sonra YSFC'de biriken sorunlar gün yüzüne çıkmış ve kısa sürede devlet dağılma ile yüzleşmiştir. Devletin dağılmasını yalnızca Tito'nun birleştirici rolünün ortadan kalkmasına bağlamak eksik bir bakış açısı olurken süreç boyunca Yugoslavya'yı kademeli olarak başarısızlığa götüren sebeplerin

tespit edilmesi gerekmektedir. İlk olarak YSFC'ye otorite kırılmalığı yaşatan en önemli sorun alanlarından biri sistemin istikrarını arttırabilmek için merkezi gücün sürekli bir şekilde birimlere kaydırılması sonucunda federasyonun konfederalleşmesi olmuştur (Johnson, 1983: 3). Devletin son döneminde kabul ettiği kolektif başkanlık sistemi, federal yasalar üzerinde tüm birimlere verilen veto hakkı ve reformlar için oy birliği şartı getirilmesi yürütmeyi felce uğratmıştır. Birimler arası siyasi rekabet ve ekonomik menfaatler sağlama sebebiyle devlet için gerekli olan birçok reform paketi veto yetkileri sebebiyle baltalanmıştır. Devletin otoritesinde yaşanan sorunların yanında kapasite kırılmalığı da dağılma etkileyen en önemli unsurlardandır. Devletin gücünün adem-i merkezileşmesi gibi sermayesinde de dağıtılan yetkiler aynı devlet içerisinde merkez-çevre ilişkileri yaratmıştır. Bölgeler arası ekonomik eşitsizliklerin azaltılması amacıyla gelişmiş bölgelerden az gelişmiş birimlere zorunlu kredi ve kaynak aktarımı hem merkez hem çevre birimler arasında farklı istek ve şikâyetler oluşturmuştur. Her birimin kendi bölgesinin kalkınmasını ve çıkarlarını ön planda tutması sermayenin politize olmasına neden olurken iş birliğine dayalı bir federasyondan ziyade egemen devletlerin güç mücadelesi görüntüsü çizmeye başlamıştır (Sancaktar, 2009: 266). Ülkede yaşanan ekonomik kriz ve siyasi felç ortamı kısa sürede rejimin meşruiyetini sorgulatır hale gelmiştir (Rusinow, 1991: 147). Bunun yanında halkın yaşam standartlarının düşmesi, yolsuzluk, hırsızlık ve şiddet olaylarını tırmandırmış ve krallık dönemindeki etnik rekabet ortamı yeniden alevlenmiştir. Böyle bir ortamda etnik milliyetçilik söylemlerini kullanan liderlerin ön plana çıkması toplumların tamamen ayrışmasına neden olmuştur. Özellikle 1989 yılında Sırbistan'ın liderliğine gelen Slobodan Miloseviç'in antidemokratik, irredentist politikaları ve federal orduyu Sırbistan'ın çıkarları için kullanması sebepleriyle zaten yeterince oluşmamış üst kimlik tamamen parçalanmıştır. 1980'lerin sonunda otorite, kapasite ve meşruiyet

¹ 1946'da kurulan bu devletin ilk adı Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti (YFHC) olurken 1963'te ismi Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (YSFC) olarak değiştirilmiştir.

krizleri içerisinde bulunan YSFC için devlet dışı etkenler de dağılmayı tetiklemiştir. Soğuk Savaş döneminde Bağlantısızlık Hareketi içerisinde yer alsa da başlangıçta Sovyetler Birliği sonrasında da Batı Bloku devletleri ile kurulan dengeli ilişkiler hem siyasi hem de ekonomik olarak YSFC'ye destek sağlamıştır. Ancak Soğuk Savaş sonrasında ortadan kalkan stratejik önemi sebebiyle diğer aktörlerin devletin dağılmasına müdahale etmeye daha az istekli hale geldiği söylenebilir. Uluslararası sistemin büyük aktörleri tarafından müdahale edilmeyeceği düşüncesi ayrılıkçı politikalar yürüten siyasilere fırsat alanı oluşturarak sistemik teşvik sağlamıştır (Wachtel, 1998: 230). Böylece Yugoslavya'nın kusurlu siyasi yapısı sebebiyle krizlere çözüm üretememesi uluslararası konjonktürün de etkisiyle devletin başarısız olmasını beraberinde getirmiştir.

Yugoslavya'da ifade edilen çok yönlü krizler sonucunda 1989'dan itibaren cumhuriyetler içerisinde bağımsızlık söylemleri artmaya başlamıştır. 1990'da ülke genelinde yapılan seçimlerde altı federe devletin dördünde Sırp'ların liderliğindeki Komünist Parti'nin hezimete uğratılması yeni bir dönemin başladığını göstermiştir. Zira seçimlerin hemen ardından Slovenya ve Hırvatistan'da yapılan referandumda halkın çoğunluğunun bağımsızlık yönünde oy kullanması doğrultusunda 25 Haziran 1991 her iki federe devlet de bağımsızlıklarını ilan etmiştir (Tatar, 2012: 204). Bosna Hersek ve Makedonya ile devam eden çözülme kabul etmeyen Sırbistan, hakimiyetindeki Avrupa'nın en büyük dördüncü ordusu ile bağımsızlıklara askeri olarak karşı çıkmıştır (Bora, 1999: 74). Yapılan müdahaleler Hırvatistan ile Bosna Hersek'te iç savaş boyutunu almıştır. Ancak bağımsızlık sürecinin en sancılı yaşandığı yer şüphesiz ki Bosna Hersek olmuştur.

Bosna Hersek'i diğer federe birimlerden ayıran nokta fiili bir milli devlet özelliğinin olmayışdır. Tek bir çekirdek veya çoğunluk milliyete sahip olmayan Bosna Hersek'in nüfusu genel olarak Sırp, Hırvat ve Boşnaklardan oluşmaktadır. Dönemin milliyetçilik akımları Bosna Hersek'te de kendini göstermiş, Sırp ve Hırvat unsurlar "ana-

vatanları" olarak gördükleri Sırbistan ve Hırvatistan'dan beslenerek ülke içerisindeki bölünmüşlüğü körüklemiştir. Boşnaklar, Hırvatlar tarafından "Müslümanlaştırılmış Hırvatlar", Sırp'lar tarafından ise Büyük Sırp İmparatorluğu'nu yıkan Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı sayılarak baskı altına alınmaya çalışılmıştır (Bora, 1999: 58-59). 1990'da yapılan seçimler sonucunda Bosna Hersek'in devlet başkanlığına getirilen Aliya İzzetbegoviç'in önünde Slovenya ve Hırvatistan'ın bağımsızlıklarının ardından iki seçeneğe bir yol haritası oluşmuştur. İlki hem nüfus hem de güç bakımından baskın grup olan Sırp'ların liderliğindeki "Büyük Sırbistan'ın" parçası olarak Yugoslavya içerisinde kalmak, ikincisi ise bağımsızlık ilanı ile bir savaş durumunun göze alınması olmuştur. Küçülmüş Yugoslavya içerisinde kalmanın yalnızca esnek konfederasyon halinde kabul edileceği ifade edilse de Sırp'ların irredentist politikaları ile mümkün olmayacağı görülmüştür. Bu sebeple her ne kadar Yugoslavya içerisinde bir arada yaşamadan yana olsa da varlıklarını sürdürebilmek için kararını bağımsızlıktan yana vererek 29 Şubat-1 Mart 1992 referandumuna gidilmiştir. Sırp'lar tarafından boykot edilen referandumda verilen oyların neredeyse tamamı bağımsızlıktan yana olmuştur (Tatar, 2012: 220). 3 Mart 1992 tarihinde de Bosna Hersek'in bağımsızlığı resmileştirilmiştir (United Nations Security Council Resolutions, 1992).

Bosna Hersek'in Bağımsızlık Süreci

YSFC'yi oluşturan altı federe devletten biri olan Bosna Hersek'in Slovenya ve Hırvatistan'dan sonra bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte Sırp'lar tarafından yaklaşık dört sene sürecek olan saldırılar başlatılmıştır. Bağımsızlığın ardından Bosna Hersek'te yaşayan Sırp'lar da bu bağımsızlığı kabul etmeyerek hâkimiyeti altındaki bölgelerde Sırp Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. Başlangıçtaki Sırp saldırıları, Bosnalı Hırvatların da kendi bölgelerini kurma arzuları sebebiyle çok taraflı çatışmaya dönüşmüş, nihayetinde Bosnalı Sırp, Hırvat ve Boşnakların içinde bulunduğu Bosna Hersek Savaşı başlamıştır. Bölgedeki şiddet olaylarının engellenmesi amacıyla uluslararası

sı toplum tarafından otuzdan fazla barış girişimi yapılsa da hiçbirini başarılı olamamıştır. Sırların sahada güçlü konumlarını sürdürdükleri sürece barış girişimlerine yanaşmayacaklarının anlaşılması üzerine Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) askeri müdahale kararı almıştır. Yaşanan geniş çaplı insan hakları ihlalleri, insani krizler ve soykırımların ardından 30 Ağustos 1995'te NATO'nun Sırlara yönelik başlattığı hava saldırıları sonucunda taraflar arasında ateşkes sağlanmıştır (Bowker, 1998: 1254). 21 günlük müzakere sürecinin ardından 14 Aralık 1995'te Dayton Barış Anlaşması, uzun adıyla Bosna Hersek'te Barış için Genel Çerçeve Anlaşması (General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina) imzalanarak 4 yıllık savaş sona ermiştir (Muhalic ve Korkut, 2009: 110).

Bosna Hersek'in Güncel Yapısı

Dayton Barış Anlaşması sonucunda Bosna Hersek iki entite ve bir özerk eyaletten oluşan dünyada eři bulunmayan karmaşık bir siyasi ve idari düzene sahip olmuştur. Entitelerden biri olan Bosna Hersek Federasyonu çoğunluk olarak Boşnak ve Hırvatların bulunduğu 10 kantondan oluşurken diğeri entite olan Sırp Cumhuriyeti (SC) daha üniter bir yapıya sahiptir. Güç paylaşım modeli² ile oluşturulan bu devlette Brčko özerk eyaleti ve Bosna Hersek Federasyonu içerisindeki 10 kanton da dâhil olmak üzere tüm birimlerin kendilerine ait yasama, yürütme, yargı organları ve anayasaları bulunmaktadır. Bununla birlikte Bosna Hersek Anayasası ülkedeki tüm anayasalardan üstün kabul edilmekle birlikte bu anayasa içerisinde belirtilen merkezi devletin görev tanımını dışındaki tüm yetki ve sorumluluklar entitelere bırakılmıştır (Dayton Agreement, 1995: 64). Dolayısıyla Bosna Hersek zayıf bir merkezi yönetime sahip olmuştur. Entite ve kanton düzeyindeki yasama, yürütme ve yargı organlarının dışında Bosna Hersek içerisinde devlet düzeyinde ayrı yasama, yürütme yargı organları bulunmaktadır.

Örneğin devlet düzeyi yürütme organlarının en üstünde Devlet Başkanlığı Konseyi bulunmaktadır. Bu Konsey Bosna Hersek Federasyonu'ndan seçilen bir Boşnak ve bir Hırvat, SC'den seçilen bir Sırp ile birlikte üç kişiden oluşmaktadır. Tüm bu karmaşık düzenin dışında Bosna Hersek'te Yüksek Temsilcilik Ofisi'nin (Office of the High Representative-OHR) oluşturduğu uluslararası himaye rejimi bulunmaktadır. Dayton Barış Anlaşması'nın sivil yönlerinin uygulanmalarının izlenmesi amacıyla oluşturulan bu kurumun başındaki Yüksek Temsilci ülkedeki en yetkili kişidir. Yüksek Temsilci, Anlaşma'nın izlenmesinin dışında "Bonn Yetkileri" olarak ifade edilen ve gerekli görüldüğü takdirde yasa çıkarma, yürürlükten kaldırma, herhangi bir siyasi görevden alma gibi olağanüstü yetkiler ile donatılmıştır.

Bosna Hersek'in Kırılganlığını Etkileyen Faktörler

Bosna Hersek selefi olan devletlerin başarısızlık tecrübeleri üzerinde kurulmuş bir devlettir. Bu sebeple diğeri devletlerin kırılganlık noktalarının tespit edilmesinin ardından güncel mevcut ve potansiyel sorun odaklarının incelenmesi ön uyarı niteliği taşıyacaktır. Bu sebeple devlet kırılganlığı parametreleri olan otorite, kapasite, meşruiyet ve devlet dışı etkenler üzerinden devletin mevcut durumu tespit edilmeye çalışılacaktır.

Bosna Hersek'in Otorite Kırılganlığını Etkileyen Başlıca Faktörler

Bosna Hersek'in sahip olduğu karmaşık siyasi ve idari yapı devletin karar alma kabiliyetini önemli ölçüde azaltan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Devletin içinde bulunduğu güç paylaşım modeli, etnik kota sistemi ve çoğu zaman ortak bir paydada buluşamayan kurucu unsurların elinde bulunan veto hakkı sebebiyle alınması gereken en basit kararlardan reform girişimlerine kadar tüm siyasi süreçler tıkamaktadır (Recchia, 2007: 12). Dolayısıyla devletin siyasi yapılanmasından dolayı bağlayıcı kurallar oluşturma ve

² Güç paylaşım modeli tüm önemli toplumsal grupların temsilcilerinin, özellikle yürütme düzeyinde, siyasi karar alma sürecine katılımını ifade eder. Bu modelde grup özerkliği bulunurken grupları özellikle eğitim ve kültür alanlarında kendi iç işlerini yürütme yetkisine sahiplerdir (Lijphart: 2004: 97). Bosna Hersek'te güç paylaşım modeli Dayton sonrası sistemin temel özelliği olup merkezi yönetim, entiteler, kantonlar ve yerel düzeylerde olmak üzere güç paylaşım mekanizmaları bulunmaktadır (Keil, 2013: 96).

uygulayabilme yeteneğinin zayıflaması otorite kırılmasına neden olmaktadır.

Bosna Hersek içerisinde entite, kanton, devlet ve Yüksek Temsilcilik Ofisi makamı olmak üzere dört farklı seviyede otorite bulunması yetki çatışmalarına neden olabilmektedir. Örneğin “taşınmaz mülk sorunu” olarak da ifade edilen entitelelere ait taşınmaz mülklerin ve kamu kurumlarının devletin mi entitelerin mi yetki alanında olduğu konusunda anlaşmazlıklar bulunmaktadır. SC Dayton Barış Anlaşması'na dayandırdığı gerekçelerle taşınmazların entiteye ait olduğunu savunurken Yüksek Temsilcilik tarafından söz konusu maddenin yürürlükten kaldırılması ülkede krize neden olmuştur (Biogradlija, 2023). Bununla birlikte Yüksek Temsilci'nin sahip olduğu olağanüstü yetkiler, ülkenin demokratikleşmesinin önündeki engellerden biri olduğu eleştirilerini ortaya çıkarmaktadır (Yürür, 2007: 136). Yüksek Temsilci'nin krizlere müdahale yetkisi ile ülke siyasetinde diyalog ortamına gerek bırakmaması “bağımlılık kültürü” oluşturduğu yönünde değerlendirilmektedir (Recchia, 2007: 10). Temsilcinin kararlarının herhangi bir denetimden geçmemesi, teyiz veya itiraz hakkının bulunmaması, devletin otoritesi ve kamu gücü meşruiyeti açısından sorun yaratmakta ve adeta yeni nesil bir manda rejimi oluşturduğu şeklinde anlaşılmaktadır (Everly, 2006: 43). Karar alma süreçlerindeki aksaklık ve Yüksek Temsilcilik makamına yönelik eleştirilerde ifade edilen hususlar dışında Bosna Hersek'in otoritesini zafiyete uğratan bir diğer sorun ise ordu ve polis teşkilatlanmasındaki koordinasyon eksiklikleri ve siyasallaşma problemleri sayılabilir (Yıldız, 2019: 93-94). Devletin güvenlik sağlayıcılarındaki sorunların yanında sınırlarının geçirgen olması devleti küresel terör ve düzensiz göç faaliyetlerine açık hale getirmektedir (Kızılgül, 2020: 111).

Bosna Hersek'in Kapasite Kırılmasını Etkileyen Başlıca Faktörler

Bosna Hersek savaş sonrasında siyasi ve kurumsal yapı, ekonomi, altyapı ve daha birçok alanda uluslararası toplum tarafından yeniden inşa sürecine girmiştir. Ortaya çıkan durum itibarıyla

“müdahaleciliğin dünya başkenti” (Chandler, 2001: 116) halini alan Bosna Hersek aradan geçen yaklaşık 30 yıla rağmen hala kapasite problemi yaşamaktadır. 2022 yılında Avrupa Birliği (AB) finansörlüğünde yapılan bir ankette Bosna Hersek vatandaşlarına yöneltilen “Sizce ekonominizin karşı karşıya olduğu en önemli iki sorun nedir?” sorusuna karşılık en çok verilen cevaplar ekonomik yapı, işsizlik, yolsuzluk, beyin göçü ve siyasi anlaşmazlıklar olmuştur (Regional Cooperation Council, 2022). Verilen bu cevaplar Bosna Hersek'in yalnızca ekonomisinin değil, aynı zamanda devlet kapasitesini olumsuz etkileyen devletin en önemli problemleri olarak sayılabilir. Savaş sonrasında sosyalizmden kapitalizme geçiş amacıyla yapılan özelleştirmelerin gerekli denetim olmadan yapılması yasa dışı kazanç sağlayan kişiler sebebiyle ekonomide istenilen etkiyi sağlamamıştır (Friedman, 2004: 99). Bunun dışında Bosna Hersek'in günlük hayattan devlet yönetimindeki kişilere kadar yaygınlaşmış olan yolsuzluk devletin ekonomik kapasitesine önemli ölçüde zarar veren bir durumdur. Nitekim Bosna Hersek Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün Yolsuzluk İndeksi'nin 2023 yılı verilerine göre 180 devlet arasında 108. sırada yer almıştır (Transparency International, 2022). Öte yandan ülkede çözülmeyi bekleyen ekonomik kriz, yolsuzluk, işsizlik, organize suçlar gibi problemlere rağmen siyasetçiler yapay gündemler oluşturarak hitap ettiği kesimler üzerinde destek sağlamayı amaçlamaktadır. Etnik milliyetçilik sebebiyle yakın zamanda yaşanan savaşın kalıntıları üzerine inşa edilmiş bir ülke açısından son derece tehlikeli olan “ben ve öteki” retoriği günümüzde Bosna Hersek'in istikrarı açısından en büyük tehlikeyi taşıyan konudur. Etnik siyaseti en çok kullanan lider Bağımsız Sosyal Demokratlar Birliği partisinin genel başkanı Milorad Dodik'tir. Dodik'in Bosna Hersek'in entitesi olan Sırp Cumhuriyeti'nin en kötü ihtimalle bağımsızlığını kazanması en iyi ihtimalle Sırbistan'a bağlanması ideali üzerinden yürüttüğü yıkıcı söylem ve politikalar devletin kırılmasını arttırmaktadır. Diğer yandan milliyetçi Hırvatları temsil eden Hırvat Demokrat Birliği partisinin de üçüncü bir entite

olma isteği ve uluslararası toplumda yapılan lobi faaliyetleri Dodik'in politikalarında olduğu gibi ülkenin birlik ve beraberlik bağlarını zedelemektedir. Halkın yaşam standartlarının günden güne azalmasına rağmen milliyetçi liderlerin yalnızca popülist söylemler ile ayrımcılığı körüklemesi özellikle genç ve nitelikli nüfusun geleceklerini bu ülkede görememelerine yol açmaktadır. 2013'ten itibaren 500 binden fazla vatandaşın ülkeden ayrılması ve bu eğilimin devam etmesi Bosna Hersek açısından ciddi demografik krizlerin yaşanabileceğini göstermektedir (Mršo, 2019).

Bosna Hersek'in Meşruiyet Kırılmasını Etkileyen Başlıca Faktörler

Barış Fonu tarafından finanse edilen Kırılma Devletler İndeksi'nin 10 en kötü meşruiyet puanını temsil eden göstergesine göre Bosna Hersek 2021'de 6.2 olan puanını 2023'te 6.4'e yükseltmiştir (Fragile States Index, 2023). Devletlerin meşruiyet göstergelerinden en önemlisi demokratikleşme oranı olarak kabul edilmektedir. Bu oran ise adil, düzenli ve güvenilir seçimlerin varlığına bağlıdır. Bosna Hersek'te dört yılda bir devlet, entite ve kanton düzeylerinde genel seçimler yapılmaktadır. Seçimlerin düzenli olduğu gözlenirse de sınırları içerisinde yer alan tüm etnik gruplar eşit şekilde seçimlere katılamamaktadır. Örneğin Bosna Hersek halkını çoğunluk olarak üç kurucu halk oluştursa da azınlıklar da bulunmaktadır. Kurucu etnik gruplar dışında kalan halka mensup kişiler Başkanlık Konseyi ve Halk Meclisi'ne seçilememektedir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)'nin bu konudaki kararlarına rağmen seçimler henüz eşit ve adil şartlarda yapılamamaktadır (European Court of Human Rights, 2009). Bununla birlikte kurucu halka mensup kişilerin de seçim sistemi sebebiyle ayrımcılığa maruz kaldığı söylenebilir. Örneğin Sırp Cumhuriyeti'nde yaşayan Boşnak veya Hırvat bir vatandaş Başkanlık Konseyi'ne aday olamadığı gibi Federasyon'da yaşayan bir Sırp için de aynı durum söz konusudur. Bosna Hersek'in tarihsel belleğinde bulunan etnik bölünmüşlük devletin her yeni pratiği ile yeniden tazelenmektedir. Bu durum dil, din ve etnik köken farklılıkları sebe-

biyle toplumsal bütünleşmenin sağlanamadığı ülkede üst kimliğin bir türlü kurulamamasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda vatandaşların kendini ülkeye ait hissedememesi, toplumla devlet arasındaki mesafenin artmasını beraberinde getirerek devlete meşruiyet kırılmasını oluşturmaktadır. Bununla birlikte Yüksek Temsilcinin sahip olduğu olağanüstü yetkileri doğrultusunda aldığı bazı kararların meşruiyeti sarstığı söylenebilir. Demokrasinin temeli olan halkın iradesi doğrultusunda doğrudan veya dolaylı yollardan seçilmiş siyasetçileri görevden alabilme yetkisi demokratik süreci sekteye uğratmaktadır. Örneğin 2001 yılında dönemin Devlet Başkanlığı Konseyi'nin Hırvat üyesi Ante Jelavić dönemin Yüksek Temsilcisi Wolfgang Petritsch tarafından anayasal düzenini baltalamaya yönelik girişimleri tespit edildiği gerekçesi ile kamu görevinden alınmıştır. Bu durum Yüksek Temsilcinin Bosna Hersek'teki en üst düzey görevden alma örneği olmuştur (Synovitz, 2001). Dolayısıyla demokratik sürecin dondurulması yolu ile kamu görevlilerini herhangi bir yargılama veya temyiz yolu olmadan görevden alınması meşruiyet kırılmasını oluşturmaktadır.

Bosna Hersek'in Devlet Kırılmasını Etkileyen Dış Faktörler

Devletin istikrarı yalnızca iç sebeplerden değil, aynı zamanda kriz bölgelerine yakınlığı, bölgesel veya küresel çıkar mücadelelerinin içinde bulunduğu jeopolitik konumu veya diğer aktörlerin içsel kırılma durumlarını tetiklemesi gibi sebeplerle de olumsuz etkilenebilmektedir. Bosna Hersek açısından devletin kırılmasını etkileyen en temel dış müdahale Dayton Barış Anlaşması'dır. Anlaşma'nın şiddeti sona erdirmesi önemli bir gelişme olmakla birlikte yalnızca ateşkes anlaşması olması aynı zamanda devletin yeniden inşa belgesi ve anayasasını da oluşturması işleyen bir devlet için yetersiz kalmaktadır.

Bosna Hersek gibi toplumsal birliği sağlamakta zorluk çeken etnik yönden karmaşık devletlerde diğer aktörler tarafından belli bir grubun ayrılıkçı faaliyetlerinin desteklenmesi kırılmasını arttırmaktadır. Dayton Barış Anlaşması'nın im-

zacı devletlerinden Sırbistan'ın ve Hırvatistan'ın Bosna Hersek ile ilişkilerinin büyük ölçüde bu temelde yürüdüğü söylenebilir. Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vucic, Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Milorad Dodik'in "*Bizler SC'den ve Sırbistan'dan geldik çünkü tek millete aitiz. Bir gün tek devlet olacağız. Bu bizim hakkımız ve tarihimiz olduğu için kimse bizi engelleyemez.*" (Öztürk, 2023) yönündeki bağımsızlık mesajlarını destekleyen bir tutuma sahip olması, savaş suçlarından aranan kişilerin çoğunlukla Sırbistan'da saklanabilmeleri, ülkede kutlanması yasak olan "Sırp Cumhuriyeti Günü" törenlerine resmi organları ile katılım sağlanması özellikle Boşnak kesim tarafından endişeyle karşılanmaktadır. Öte yandan Sırbistan'ın Kosova ile devam eden gergin ilişkilerinin olası bir çatışmaya dönüşmesi halinde Bosna Hersek'in kırılma istikrarına kolaylıkla sıçrayabileceği öngörülebilir. Dolayısıyla Kosova Sorunu ile Bosna Sorunu'nun belli noktalarda bir arada değerlendirilmesi kaçınılmaz gözükmektedir.

Hırvatistan da Sırbistan gibi Bosna Hersek siyasetinde etkili bir devlettir. Hırvatistan'ın eski milliyetçi lideri Franjo Tuđman'ın ardından kısa bir süre daha iyi ilişkiler yürütülmüş, Bosna Hersek'in AB ve NATO üyelik perspektiflerine destek verilmiştir. Ancak ülkedeki barışın garantörü rolünün aksine 2010'dan sonra Zagreb yönetimi, Bosnalı Hırvatlar için uluslararası toplumda lobi faaliyetleri yürütürken kimi zaman iç işlerine müdahaleye varan politikalar ve söylemler üretmiştir (Türbedar, 2021: 449). Örneğin Hırvatistan Cumhurbaşkanı Zoran Milanović Bosnalı Hırvatların Bosna Hersek seçim sisteminde yeterince temsil edilemediği gerekçesiyle Seçim Yasası'nın değiştirilmesi gerektiğine dair görüşlerini "*Bosna'nın sayısız sorunları arasında en acil olanı*" olarak ifade etmiş, bu sorun çözülene kadar İsveç'in ve Finlandiya'nın NATO üyeliklerinin veto edilmesine yönelik tehditlerde bulunmuştur (Karcic, 2022). Bosnalı Hırvat savaş suçlularına madalyalar takılması, çeşitli STK'larla üçüncü entite oluşturulmasına yönelik çalışmalar ile Hırvatistan'ın Bosna Hersek'in kırılma istikrarını etkileyecek politi-

kalar yürüttüğü söylenebilir (Zvijerac, 2022).

Bosna Hersek üzerinde Sırbistan kadar etkisi olmasa da son zamanlarda Macaristan'ın da Bosna Hersek'teki kutuplaşma ortamına katkı sağladığı görülmektedir. Dodik ile iyi ilişkiler yürüten Cumhurbaşkanı Viktor Orbán Dodik'in devlet kurumlarından ayrılma hamlesi sonrasında AB'nin yaptırım kararını veto ile engellemiştir (Mujanovic, 2022). Bunun yanında Macaristan Sırp Cumhuriyeti'ne 100 milyon avroluk maddi yardım sağlamıştır (Inotai, 2021). Diğer yandan "*Bosna ile ilgili zorluk, bir ülkenin 2 milyon Müslüman ile nasıl bütünleştirileceği*" (Cohadzic, 2021) ifadeleri ile Boşnakların AB üyeliği yolundaki engel olduğu yönündeki ifadeleri ile hem etnik ayrımcılığı körüklediği hem de İslam'a karşı ötekileştirme yapıldığı yönünde eleştirilere hedef olmuştur.

Rusya Federasyonu (RF), genel olarak Batı Balkanlar'daki küresel rekabette özelde ise Bosna Hersek üzerinde jeopolitik çıkarları bulunan bölge dışı aktördür. Rusya'nın Balkanlar politikası Batı ile mücadelesindeki önemli sacayaklarından birini oluştururken bölgenin istikrarsızlaşmasına yönelik faaliyetleri içermektedir. Batı Balkan devletleri açısından ise Rusya ile ilişkileri genel olarak Batı ile sağlanabilecek stratejik etkileşimleri konusunda pazarlık kozu olarak görülmektedir (Bechev, 2021: 195). Rusya'nın Balkanlar politikası Slavlık, Ortodoksluk, enerji, kamu diplomasisi gibi araçlarla yürütülürken bölge siyasetindeki fay hatları da Rusya için önemli fırsatlar oluşturmaktadır. Rus Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Dodik ile yakın ilişkileri Bosna Hersek'in siyasetinde etkili olmasına, devletin AB ve NATO gibi Batılı kurumlara katılımının engellenmesine hizmet etmektedir. Dodik açısından ise ayrılıkçı politikalarının desteklenmesinin dışında uluslararası kurumlarda veto hakkı bulunan Rusya sayesinde hakkında verilen yaptırım ve kararların engellenmesi, Sırp Cumhuriyeti'ne yapılan yatırımlar ve hibelerin artması gibi karşılıklı çıkar ilişkisi sağlamaktadır (Penov, 2023). Dolayısıyla Rusya'nın etnik ayrışmalar üzerinden kurduğu Bosna Hersek siyasetinin

devletin kırılganlığını arttırıcı bir etki yarattığı söylenebilir.

AB ise Rusya'nın aksine Bosna Hersek'in devletselliği açısından pozitif bir aktördür. Balkanlar'da 2003'te başlattığı istikrar ve ortaklık süreci ile birlikte bölge devletlerinin demokrasi, eşitlik, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi değerleri ile istikrar ve refahının sağlanmasının yanında ekonomik programlar ile AB standartlarına yaklaşılmaması amaçlanmıştır. Ancak zaman içerisinde gerek AB'nin genişleme yorgunluğu gerek bölge devletlerinin gerekli reformları gerçekleştirememesi sebepleriyle entegrasyon süreci yavaşlamıştır. AB'nin Balkanlar politikasındaki tereddütü bölge dışı aktörler olan Rusya ve Çin için siyasi boşluk yaratırken etno-popülist ve otoriter liderlere fırsat oluşturmuştur (Pennetier ve diğerleri, 2019).

24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı sonrasında başlayan savaş Balkanlar ve AB için enerji temini açısından doğrudan olumsuz yansımalarının olmasının yanı sıra kırılgan dengelere sahip bölge içerisindeki sorunları tetikleme potansiyeli taşıması endişe yaratmıştır. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı sonrasında Dodik, Rus yanlısı bir tutum izlerken, Putin'e "yurtsever ilgisi ve Sırp Cumhuriyeti sevgisi nedeniyle" onur ödülü verilmiştir ("Bosnian Serb separatists award Putin with medal of honor", 2023). AB ise savaş sonrasında entegrasyon sürecini canlandırarak yedi sene sonra Bosna Hersek'in adaylık sürecini onaylamıştır. Bosna Hersek açısından oldukça önemli bir karar olmasının yanında geçmiş ilerleme raporlarında talep edilen reformların tamamının gerçekleşmemesine rağmen sürecin onaylanmasının AB'nin "koşulluluk prensibine" aykırı olduğu görülmektedir. Bu kararın Bosna Hersek'in kırılganlıklarını çözmeye yönelik bir hamleden ziyade konjonktürün getirdiği gergin ortamda AB'nin sınır güvenliğini sağlayabilmek amacıyla jeopolitik kaygılarla alındığı söylenebilir (Džankić, 2023: 66). Dolayısıyla kriz merkezine yakınlık sebebiyle üyelik perspektifi canlanmış gibi gözükse de sahip olduğu kırılganlıklar sebebiyle Bosna Hersek'in AB üyeliği yakın zamanda

mümkün görünmemektedir.

ABD çatışmaların başlangıcında Avrupa sorunu olarak gördüğü ve geri planda kaldığı Bosna Hersek'te savaşın son döneminde NATO müdahalesindeki liderliği ve diplomatik girişimleri ile iç savaşın sona ermesi ve Bosna Hersek'te yeniden devlet düzeninin kurulmasında etkili bir rol üstlenmiştir. Yeniden inşa süreci sırasında yaklaşık 2 milyar dolar maddi yardımla ekonomisinin canlanması için de gerekli adımları atmıştır. Ancak ABD liderliğinde oluşturulan Dayton Barış Anlaşması'yla tesis edilen statüko toplum içerisinde güven ortamı, işleyen bir devlet yapılanması ve istikrarı oluşturmada yetersiz kalmıştır (Efegil, 2008: 119; Bureau of European And Eurasian Affairs, 2021). ABD'nin savaşın sonuna gelmesindeki rolü ve uluslararası politikada etkin rolü Bosna Hersek'in güncel sorunlarının çözümünde rol oynayabileceği kanaati oluşturmaktadır. Ancak ABD Bosna Hersek'in Batı ile entegrasyonunu desteklese de Dayton Barış Anlaşması'nın imzalanmasının ardından bölgeye ilgisini kaybetmiştir. George W. Bush ve Başkan Barack Obama dönemlerinde Bosna Hersek yeniden AB inisifiyatine bırakılırken Donald Trump dönemi ile bölge politikası türbülansa uğramıştır. Miloseviç'in saldırganlığına karşı askeri müdahaleyi destekleyen ekipte yer almış olan Joe Biden'ın göreve gelmesi Bosna Hersek konusunda seleflerinin aksine aktif politikalar yürüteceği beklentisi yaratmışsa da Biden'ın yaptırımlar yoluyla yürüttüğü Bosna Hersek politikası yeterli etkiyi yaratmamıştır ("US slaps new sanctions on Bosnia and Herzegovina officials, 2022"). Bosna Hersek'in sorunlarına çözüm sağlanması için anayasa değişikliği başta olmak üzere ciddi adımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Tarihsel tecrübelerle bakıldığında AB'nin ve ABD'nin Balkanlar üzerinde iş birliği ile aktif politikalar yürüttükleri dönemlerde bölgesel barışa daha fazla katkı sağladıkları görülmektedir. Bu sebeple eksik olan noktanın iki aktör arasındaki işbirliğinin genelde Batı Balkanlar ve özelde ise Bosna Hersek ölçeğinde yeterince sağlanamamasıdır. Dolayısıyla ABD'nin aktif rolü bölgesel barış ve

istikrar ortamı için gerekli görülmektedir.

Birleşik Krallık diğer aktörler kadar olmasa da Balkanlar ile ilişkilerini AB kanalıyla aktif tutmuştur. Ancak Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılma kararı (Brexit) sonrasında AB'ye üyelik kararları üzerinde doğrudan söz hakkı bulunmayacak olması bölge ile ilişkileri sekteye uğratacağına yönelik yorumlara neden olmuştur (Ker-Lindsay, 2017). Diğer yandan Brexit sonrasında Birleşik Krallık'ın AB'nin genişlemesi konusundaki siyasi avantajı ortadan kalkmakla birlikte Balkanlar üzerindeki politikaları beklentilerin aksine ivme kazanmıştır. Uluslararası toplantılarda Bosna Hersek'in sorunlarını gündeme getirilerek "Bosna Hersek'teki tüm tarafların cesaret ve liderlik göstermesi" konusunda yapılan "Bosna yanlısı" açıklamaların yanında Dodik başta olmak üzere ayrılıkçı politikalar yürüten Bosna'daki siyasetçilere yaptırım kararları alınmıştır ("Now is the moment for all parties in Bosnia and Herzegovina to show courage and leadership": UK statement at the Security Council", 2023; "UK announces sanctions under Bosnia and Herzegovina sanctions regime: 11 April 2022", 2022). Ayrıca devletin en kıdemli askeri Sir Stuart Peach'in Bosna Hersek Özel Temsilcisi olarak atanması Birleşik Krallık'ın Bosna Hersek ile ilişkilerinde yeni bir dönem açarken, bunun Bosna Hersek için pozitif bir etki yarattığı söylenebilir (Mujanović, 2021).

Bosna Hersek için devlet kırılmasını etkileyen bir diğer dış aktör Türkiye'dir. Türkiye'nin Bosna Hersek ile ilişkileri Osmanlı İmparatorluğu'nun 1463'deki hâkimiyetine kadar dayandırılabilir köklü bağlara sahiptir. Türkiye Bosna Hersek Savaşı sırasında yürüttüğü aktif politika ile barışa katkı sağlarken savaş sonrasında da Bosna Hersek'in toprak bütünlüğü ve egemenliğine saygı çerçevesinde ilişkilerini sürdürmeye devam etmektedir. Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Başkanlığı başta olmak üzere, Diyanet İşleri Başkanlığı, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türk Kızılayı, Yunus Emre Enstitüsü (YEE), Türk Temsil Heyeti ve Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) gibi kurumlar aracılığıyla yürütülen kamu diplomasisi faaliyet-

leri ile toplumlar arası ilişkiler taze tutulmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2023). Diğer yandan Türkiye, Bosna Hersek'in komşuları Hırvatistan ve Sırbistan ile zaman zaman gerginleşen ilişkilerinde arabulucu rol üstlenmektedir. Bu amaçla 2009'dan beri "Üçlü Mekanizma" toplantıları düzenlenmektedir (Baştürk, 2023: 40). Türkiye, Bosna Hersek'in hem komşuları ile hem de ülke içindeki etnik grupların kendi aralarında iş birliği faaliyetleriyle karşılıklı bağımlılığını sağlayarak diyalog ortamı kurmayı amaçlamaktadır. Türkiye'nin Bosna Hersek üzerindeki etkisi devlet kırılmasını artıran değil, azaltan mahiyet taşımaktadır.

Bir Kuşak Bir Yol projesi ile birlikte Balkan devletleriyle ilişkilerini geliştirmeyi amaçlayan Çin inşaat, altyapı, enerji, yatırım ve ekonomik yardımlarla Bosna Hersek'te son zamanlarda ivme kazanan bir diğer dış aktördür. Çin'in bölgedeki faaliyetleri Bosna Hersek'e bir yandan katkı sağlarken AB'nin aksine yatırım ve hibelerini çoğu zaman hiçbir şarta bağlamaması AB'nin bölgedeki reform odaklı perspektifine zarar vermektedir. Bununla birlikte Çin'in yaptığı yatırımlar ve hibelerin işleyen bir denetimden geçmemesi ülkede kronikleşmiş yolsuzluk sorununu beslemektedir (Mazrek, 2022; Mardell). Bununla birlikte Çin'in Sırp entitesiyle kurduğu yakın ilişkiler ve Çin'in "davasını" desteklediği yönündeki açıklamalarından anlaşılacağı üzere Dodik'in ayrılıkçı faaliyetlerini cesaretlendirmektedir. ("Ayrılıkçı Sırp lider Dodik şimdi de Çin ve Rusya'ya sığındı", 2021). Bu sebeple Çin'in bölgedeki aktifliğini arttırmak amacıyla kullandığı politika araçlarının Bosna Hersek Devleti'nin kırılma noktalarını doğrudan veya dolaylı olarak arttırdığı söylenebilir.

Bosna Hersek'in Kırılganlığının Niceliksel Olarak Değerlendirilmesi

Yıllar	C1	C2	C3	E1	E2	E3	P1	P2	P3	S1	S2	X1
2023	4.4	8.7	6.4	6.6	3.9	7.1	6.4	4.2	4.3	6.1	7.2	7.0
2022	4.7	8.7	6.3	6.1	4.2	6.8	6.3	4.5	4.6	6.4	7.1	7.3
2021	5.0	8.7	6.6	6.4	4.1	6.5	6.2	4.8	4.9	5.1	7.0	7.6

Tablo 1:Devlet Kırılganlığı Endeksi'ne göre 2021-2023 yılları arasındaki Bosna Hersek'in Kırılganlık Tablosu (Fragile State Index, 2023)

Uyum Göstergeleri	Ekonomik Göstergeler	Siyasi Göstergeler	Sosyal ve Kesişen Göstergeler
C1: Güvenlik Aygıtı	E1: Ekonomik Gerileme	P1: Meşruiyet	S1: Demografik Baskılar
C2: Gruplaşmış Elitler	E2: Eşitsiz Ekonomik Kalkınma	P2: Kamu Hizmetleri	S2: Mülteciler
C3: Grup Şikayetleri	E3: Beyin Göçü	P3: İnsan Hakları	X1: Dış Müdahale

Devlet Kırılganlığı Endeksi belirlenmiş on iki adet gösterge doğrultusunda her yıl 179 devletin güvenlik açıklarını belirlemek amacıyla sıralama oluşturmaktadır. Bosna Hersek 2023 yılında (1 en kırılgan olmak üzere) 77. sırada yer almıştır. Son üç yılın verilerini içeren tablodaki göstergelerde 10 en yüksek kırılganlık derecesini ifade etmektedir. 2023 yılı verilerinde on iki göstergeden sekizinin 5 puanın üzerinde kırılganlık gösterdiği görülmektedir. Ülkedeki fiziki şiddet yoğunluğunu gösteren güvenlik aygıtı göstergesinde yıllara göre iyileşme bulunmaktadır. Öte yandan 8.7 puanla Bosna Hersek'in kırılganlığı arttıran en önemli sorun alanı gruplaşmış elitlerdir. Devlet kurumlarının etnik çizgilere göre hizipleşmesi, siyasi elitler arasındaki güç mücadeleleri, milliyetçi retorik, sıfır toplamlı siyasi rekabet ülkedeki birçok sorunun temelini oluşturmaktadır. Gruplaşmış elitlerin doğal sonucu olarak meydana gelen grup şikâyetleri ise 6'nın üzerindeki puanıyla endişe veren diğer bir göstergedir. Devletin siyasi bölünmüşlüğü toplumsal hayatta da etnik unsurların birbirine entegre edilememesine neden olmaktadır.

Ekonomik göstergelere bakıldığında 6.6 puanla ekonomik gerileme puanı yüksek olmakla birlikte son üç yıl içerisinde de kötüleşmeye devam ettiği görülmektedir. Göstergede kişi başına düşen gelir, işsizlik, enflasyon, yoksulluk ve yolsuzluk seviyeleri gibi ölçütler dikkate alınmaktadır (Fragile State Index, 2023). Avrupa Komisyonu'nun Bosna Hersek 2023 raporuna göre ekonomi poli-

tikası oluşturmasında devlet düzeyi ve kurumlar arasında iş birliği ve koordinasyon eksikliği git-tikçe kötüleşmektedir. Parçalanmış iç pazar, kayıt dışı ekonomi ve kısa vadeli yaklaşımlar devletin potansiyelinin çok altında kalmasına neden olmaktadır (European Commission, 2023). Zayıf ekonomi politikalarının yanında bu husustaki en önemli etkenlerden biri organize suç ve üst düzey yolsuzluktur. Uluslararası Şeffaflık Örgütü'nün 2023 yolsuzluk endeksi verilerine göre bölgenin en yüksek yolsuzluk oranına sahiptir (Transparency International, 2023). Eşitsiz ekonomik kalkınma göstergesi diğer tüm göstergelere göre daha iyi bir seyir izlemektedir. Ancak ekonomi göstergelerinin sonucusu olan beyin göçü her yıl artarak 2023'de 7.1 puanla kritik düzeye gelmiştir. Ülkedeki ekonomik zorluklar ve siyasi krizler toplumsal tatminsizlikleri beslemekte nitelikli nüfusun ülkeden ayrılmasına neden olmaktadır.

Siyasi göstergelere bakıldığında devletin vatandaşlar ile ilişkisini dikkate alan meşruiyet göstergesinde de yıllara göre kırılganlığın arttığı görülmektedir. Devletin kurumlarına ve demokratik meşruiyetlerine güvenin yeterince sağlanamadığı ülkede ciddi güvenlik açıkları oluşturmaktadır. Endekse göre kamu hizmetleri ve insan hakları göstergelerinde küçük çaplı iyileşmeler görülmektedir. Freedom House verilerine göre son yıllarda Romanlara ve LGBT+ bireylerin haklarına yönelik eylem planları Bosna Hersek'teki azınlıklara yönelik yapılan pozitif düzenlemeler

olarak değerlendirilirken ülkedeki toplum ve devlet düzeyindeki ayrımcılık ciddi seviyede olduğu ifade edilmektedir (Freedom House, 2023). Öte yandan etnik köken ayırt etmeksizin vatandaşlara eşit seçme, seçilme ve eğitim hakkının tanınması konusunda hala önemli reformlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Sosyal göstergelerden ilki demografik baskı verileri ise 6'nın üzerinde seyir izlemektedir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu 2022 verilerine göre Bosna Hersek her yıl nüfusunun yüzde 1.5'ini kaybederek dünyanın nüfusu en hızlı azalan devleti haline gelmiştir (Gatarić, 2022). Yurtdışına artan göç ve düşük doğum oranları ülkenin sosyoekonomik yapısı başta olmak üzere birçok alanda uzun vadede ciddi kapasite kırılganlığına neden olacağı ön görülmektedir. Bununla birlikte sosyal göstergelerde en kritik düzeyde kırılganlık mülteciler göstergesindedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin 2023 durum raporunda bir yıl içinde 34.409 kişinin Bosna Hersek sınırlarından geçtiği ifade edilmektedir (UNHCR, 2023). Avrupa'ya geçiş koridoru oluşturması sebebiyle her yıl artan mülteci akışları Bosna Hersek gibi kapasite ve kaynak problemi yaşayan devletlerde ciddi insani ve güvenlik sorunları oluşturabilmektedir. Son olarak Kırılganlık Endeksi'nde dış müdahale olarak ifade edilen gösterge 7 puanla uyarı seviyesinde kırılganlığa işaret etmektedir. Bosna Hersek'in kırılganlığını arttıran tüm alt alanlar Bosna Hersek'in istikrarını olumsuz yönde etkileyen hem iç hem de dış aktörlere hareket alanı tanımaktadır.

NATO Stratejik İletişim Mükemmeliyet Merkezi (NATO Strategic Communications Centre of Excellence) tarafından yapılan çalışma da birçok yönden Devlet Kırılganlığı Endeksi verilerini desteklemektedir. Geçirgenlik Endeksi (Permeability Index) olarak ifade edilen çalışmada altı Batı Balkan devletinin (Arnavutluk, Kuzey Makedonya,

Kosova, Karadağ, Sırbistan, Bosna Hersek) karşılaştığı tehdit unsurları toplum, ekonomi, politika, güvenlik ve dış politika olmak üzere dört temel parametre üzerinden değerlendirmektedir. Endekste 1.5'in altındaki puan dayanıklı, 2'ndeki puan üzeri önlem alınması gereken durumları, 2.25 puan ve üzeri ise devletin derhal önlem alınması gereken savunmasız alanları ifade etmektedir. (Zamfir, 2020: 9-10) Tüm alt alanların genel değerlendirilmesi sonucunda ise altı Batı Balkan Devleti karşılaştırılarak kırılganlık sıralaması oluşturulmuştur. Arnavutluk 1.52, Kuzey Makedonya 1.51, Karadağ 1.62, Kosova 1.65, Sırbistan 1.73 puan alırken Bosna Hersek 2.05 puanla bölgenin en kırılgan devleti olmuştur. Bu endişe verici durum ülkenin siyasi, toplumsal ve ekonomik yapılanmasının doğal sonucudur. (Zamfir, 2020: 12) Bosna Hersek'in toplum geçirgenlik endeksi 2.03 puanla önlem alınması gereken alanlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi kayırmacılık sebebiyle kamu kurumlarına, manipüle edilmiş haberler, yanlış bilgilendirmeler sebebiyle medyaya güvenin azalması ve siyasi, sosyal ve toplumsal hayattaki eşitsizlik dikkat çekilen başlıca sorun alanlarıdır. (Zamfir, 2020: 18) Benzer şekilde ekonomi geçirgenlik endeksi için 1.87 puanla diğer devletler arasındaki en yüksek puan Bosna Hersek'in olmuştur. Devlete ait işletmelerde yolsuzluk ve siyasi kayırmacılık, enerji bağımlılığı, etkisiz büyüme modeli, stratejik sektörlerin küçük bir varlıklı grup tarafından kontrol edilmesi Bosna Hersek açısından endişe duyulan alanlar olarak ifade edilmektedir. (Zamfir, 2020: 24) Üçüncü olarak siyasi geçirgenlik endeksi 2.37 puanla derhal önlem alınması gereken alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasetçiler ve vatandaşların öncelikleri arasındaki farkın bulunması siyasi elite karşı halk tarafından hayal kırıklığı oluşturmaktadır. Halkın ekonomik ve toplumsal hayattaki sorunları siyasetçilerin etno-milliyetçi çizgideki politikaları ile çözülememektedir. Bu

Toplum	Ekonomi	Politika	Güvenlik ve Dış Politika
2.03	1.87	2.37	1.94

Tablo 2: NATO Stratejik İletişim Mükemmeliyet Merkezi'nin Bosna Hersek Geçirgenlik Endeksi (Zamfir, 2020)

durum ÷lkedeki demokrasinin altını boşaltarak toplumun siyasetçiler tarafından yeterince temsil edilemedikleri algısı oluşturmaktadır. (Zamfir, 2020: 31) Son olarak güvenlik ve dış politika endeksi ise de diğer göstergelerde olduğu gibi 1.94 puanla bölgenin en yüksek verisini oluşturmaktadır. Bosna Hersek'in üç başkanlı Başkanlık Konseyi yapılanması ve üyelerinin uzlaşmacı olmayan tavırları sebebiyle net bir dış politika yönelimi bulunmamaktadır. Bu bağlamda çalışmada Bosna Hersek hem iç hem de dış krizlerle yüzleşmeye hazırlıklı olmadığı ifade edilmektedir. Sırp Cumhuriyeti'nin NATO'ya üyelik konusundaki olumsuz tavrı başta olmak üzere ÷lkenin dış politika oluşturma konusunda siyasi elitler arasındaki uyum eksikliği, siyasi etki ve kayırmacılığın hakim olduğu ulusal güvenlik kurumları güvenlik ve dış politika konusunda başlıca endişe duyulan alanlar olarak değerlendirilmiştir. (Zamfir, 2020: 35)

Sonuç

Bosna Hersek toprakları yaklaşık 100 yıl içerisinde üç devlet başarısızlığı yaşanmıştır. Bu süre zarfında her devlet birbirinin yıkıntıları üzerine inşa edilirken kırılmalıklarının da miras bırakmıştır. Dolayısıyla bugünün siyasetindeki sorunların güçlü bir tarihsel alt yapıya sahip olması sebebiyle bu sorunların çözümünde de daha kapsamlı adımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Devlet kırılmalığı analizi sayesinde sadece başarısız devletlerin değil, Bosna Hersek gibi uyarı seviyesinde kırılmalık gösteren devletlerin de ideal performans, ilişkiler ve kapasitesinden eksik olan noktalarının tespit edilmesi gereken alanlara dikkat çekerken başarısızlık yolunda bir ön uyarı işlevi görmektedir. Bu amaçla devletin temel yapısal unsurları olan otorite, kapasite, meşruiyet yeteneklerinin yanında dış etkenlerin de göz önüne alınması devletsellik analizi açısından önem taşımaktadır.

Devlet kırılmalığı parametreleri üzerinden yapılan inceleme sonrasında YSFC ile Bosna Hersek'in mevcut kırılmalıklarında bazı benzerlikler tespit edilmiştir. YSFC'de devletin devamlılığının sağlanabilmesi amacıyla güç ve sermaye federe

birimlere aktarılmış gittikçe adem-i merkezi bir yapılanmaya geçilmiştir. Bununla birlikte devleti oluşturan birimler arasındaki rekabet, kolektif başkanlık sistemi, karar almada oy birliği şartı ve veto hakları karar alma yapısını kilitleyerek devletin otoritesini zayıflatmıştır. Devletin içinde bulunduğu ekonomik krizlere ve siyasi çıkmazlara yönelik çözüm önerileri taraflar arasında fikir birliği sağlanamaması sebebiyle baltalanmıştır. Günümüzde Bosna Hersek için de benzer sorunlar söz konusudur. Dayton Barış Anlaşması toplumun bölünmüş yapısını kurumsallaştırmışken güç paylaşımı yolu ile oluşturulan adem-i merkezi yapılanma sistemin işlevsizleşmesine sebebiyet vermiştir. Yasama ve yürütme yapılanmasındaki hayati çıkar, veto hakları ve etnik kota sistemleri etnik gruplar arasındaki rekabet sebebiyle gerekli reformların gerçekleştirilememesine neden olmaktadır. Yüksek Temsilcilik makamının gerekli gördüğü noktalarda siyasete müdahalesi kısa süreli çözümler sunsa da devletin demokratik yapısına zarar vererek ÷lkede modern manda yönetimi oluşturmaktadır. YSFC'yi oluşturan birimler arasındaki ekonomik ve siyasi uçurumun oluşturduğu merkez-çevre ilişkisinden ortaya çıkan sorunlar gibi Bosna Hersek'in de entiteleri arasında dengesiz bir durum söz konusudur. Sırp Cumhuriyeti'nin üniter yapısı entite içerisinde kararların daha hızlı alınıp uygulanmasını sağlarken, Bosna Hersek Federasyonu'nun on kantondan oluşan federasyon yapısı ve Hırvat ve Boşnakların ortak karar almada yaşadığı problemler sebebiyle her iki entite arasında siyasi, ekonomik ve toplumsal asimetriye neden olmaktadır. Bu durum YSFC'de olduğu gibi toplumsal üst kimlik oluşumunu engelleyerek Bosna Hersekli kimliğinden ziyade etnik kimliklerin ön planda olmasını beraberinde getirmektedir. Toplumsal ayrışmaların geçmişte olduğu gibi bugün de milliyetçi siyasetçilerin popülist retorikleri, kimlik manipölasyonları ve ayrılıkçı politikaları ile körüklenmesi devletin meşruiyetine tehdit teşkil etmektedir.

Bosna Hersek'in kırılmalık devlet yapısı farklı amaç ve seviyelerde dış aktörler tarafından etkilenmektedir. Bu noktada Sırbistan, Hırvatistan,

Macaristan, Rusya ve Çin'in Bosna Hersek'in kırılganlığını arttırıcı politikalar yürüttüğü söylenebilir. Diğer yandan bölgenin en etkili dış aktörü olan AB'nin yavaş ilerleyen entegrasyon sürecine rağmen Bosna Hersek üzerinde dönüştürücü gücü bulunmaktadır. ABD'nin savaşın sona ermesindeki etkin rolünde olduğu gibi Balkanlar'daki sorun alanlarına ilişkin AB ile aktif işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bosna Hersek Birleşik Krallık'ın Brexit sonrasında bölgeden kopmadığını göstermesinde fırsat alanı oluşturmuş ve "Bosna yanlısı" tutumu ilişkilerde pozitif bir gündem oluşturmuştur. Türkiye ise köklü bağları sayesinde bölgede etkili bir aktör olmakla birlikte taraflar arasında diyalog kurma girişimleri ile kırılganlıkları azaltıcı bir rol oynadığı söylenebilir.

Genel olarak ifade etmek gerekirse Bosna Hersek'in en temel sorunu Dayton Barış Anlaşması'nın neden olduğu kısır sistemdir. Dayton'un tesis ettiği statüko Bosna Hersek'in sorunlarını çözmemiş, sadece dondurmuştur. Bu donma içerisinde farklılıklar daha da artmış, bölünmüşlük kronikleşmiştir. Her bir sorun alanı diğerini tetiklerken, sorunların çözümü ise olanaksız hale gelmektedir. Bu sebeple Bosna Hersek için anayasa değişikliği başta olmak üzere yapısal reformlar gerekmektedir. Ancak bunun için temel husus ülkedeki etnik gruplar arasındaki uzlaşma ve uluslararası toplumun iradesi olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Biogradlija L. (2023), "Bosnalı Sırp lider Dodik: Mülklerimiz bizden almaya kalkşırsanız Sırp Cumhuriyeti'ni ayıracağız", *Anadolu Ajansı*, (2023, 9 Mart), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/bosnali-sirp-lider-dodik-mulklerimiz-bizden-almaya-kalkisirsaniz-sirp-cumhuriyetini-ayiracagiz/2841482> adresinden alınmıştır.
- Bureau of European And Eurasian Affairs, "U.S. Relations With Bosnia and Herzegovina", *U.S. Department of State*, 2021, <https://www.state.gov/u-s-relations-with-bosnia-and-herzegovina/> adresinden alınmıştır.
- "Ayrılıkçı Sırp lider Dodik şimdi de Çin ve Rusya'ya sığındı", *Yeni Şafak*, (2021, 30 Kasım), <https://www.yenisafak.com/dunya/ayrilikci-sirp-lider-dodik-simdi-de-cin-ve-rusyaya-sigindi-3723700> adresinden alınmıştır.
- Banac, I. (1984), *The National Ouestion in Yugoslavia: Origins, History, Politics*, Cornell University Press.
- Baştürk, K. (2023), Türkiye ve Rusya'nın Karşılaştırmalı Balkan Politikaları: Sırbistan ve Bosna-Hersek Örnekleri, (Yüksek Lisans Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Bechev, D. (2021). The Russian Challenge in Southeast Europe. I. P. Karolewski, M. Cross (Eds), *European-Russian Power Relations in Turbulent Times*, University of Michigan Press, s. 187-216.
- Bosnian Serb separatists award Putin with medal of honor (2023, 8 Ocak). *The Washington Post*, <https://www.washingtontimes.com/news/2023/jan/8/bosnian-serbs-award-vladimir-putin-with-medal-of-h/> adresinden alınmıştır.
- Bowker M. (1998). The Wars in Yugoslavia: Russia and the International Community. *Europe-Asia Studies*, 50 (7)(1998), 1245-1261.
- Brooks R. E. (2005). Failed States, or the State as Failure?. *The University of Chicago Law Review*, 72 (4), 1159-1196.
- Bhuta N. (2012). Measuring Stateness, Ranking Political Orders: Indexes of State Fragility and State Failure, *EUI Working Paper*.
- Calic M. J. (2019). A History of Yugoslavia. *Purdue University Press*.
- Call C. T. (2008), The Fallacy of the 'Failed State', *Third World Quarterly*, 29 (8), 1491-1507.
- Carment D. ve Samy Y. (2014). The Future of War Understanding Fragile States and What to Do About Them. ed. I. Trauschweizer, S. M. Miner (Eds), *Failed States and Fragile Societies: A New World Disorder?*, Ohio University Press, s. 3-27.
- Carment D., Samy Y., Landry J. (2013), Transitioning Fragile States: A Sequencing Approach, *The Fletcher Forum of World Affairs*, 37(2), 91-108.
- Carment D. ve Samy Y. (2011). The Millennium Development Goals and Fragile States: Focusing on What Really Matters", *The Fletcher Forum of World Affairs*, 35 (1), 91-108.
- Chandler D. (2001). Bosnia: The Democracy Paradox. *Current History*. 100 (644), 114-119.
- Cohadzic A., (2021, 12 Aralık), Hungary's PM denounced in Bosnia for anti-Muslim rhetoric, *AP News*.
- Council of The European Union. (2003), A Secure Europe In A Better World, European Security

Strategy, <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15895-2003-INIT/en/pdf> adresinden alınmıştır.

Džankić J. (2023). The Ukraine War and the Western Balkans: Fault Lines Uncovered. J. Džankić, S. Kacarska ve S. Keil (Eds), *A Year Later: War in Ukraine and Western Balkan (Geo)Politics*, Florence: European University Institute, s. 65-74.

Efegil E. (2008). Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 8, 103-122.

Emmott R., Guarascio F. ve Pannetier M. (2019, 19 Ekim) France under fire for ‘historic error’ of blocking Balkan EU hopefuls, *Reuters*.

Eriksen S. S. (2011), ‘State Failure’ in Theory and Practice: the Idea of the State and the Contradictions of State Formation, *Review of International Studies*, 37 (1), 229-247.

European Commission (2023), Key findings of the 2023 Report on Bosnia and Herzegovina, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_5613 adresinden alınmıştır.

European Commission (2007), *Towards an EU Response to Situations of Fragility: Engaging in Difficult Environments For Sustainable Development, Stability and Peace*.

European Court of Human Right, (2009) Case of Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina, <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-96491> adresinden alınmıştır.

Everly R. (2006). Complex Public Power Regulation in Bosnia and Herzegovina After the Dayton Peace Agreement. *Ethnopolitics: Formerly Global Review of Ethnopolitics*, 5 (1), 33-48.

Fragile States Index. (2023), Country Dashboard: Bosnia and Herzegovina, <https://fragilestatesindex.org/country-data/> adresinden alınmıştır.

Freedom House. (2023), Nations in Transit 2023: Bosnia Herzegovina, <https://freedomhouse.org/country/bosnia-and-herzegovina/nations-transit/2023> adresinden alınmıştır.

Foreign, Commonwealth & Development Office. (2022), UK announces sanctions under Bosnia and Herzegovina sanctions regime: 11 April 2022, <https://www.gov.uk/government/news/uk-announces-sanctions-under-bosnia-and-herzegovina-sanctions-regime-11-april-2021M> adresinden alınmıştır.

Friedman F. (2004). Bosnia and Herzegovina: A Polity on the Brink. *Routledge*.

Gatarić T., (2022, 23 Ağustos) UN: BiH prva u svijetu po smanjenju broja stanovnika, *VoaNews*.

Hanson J. K. ve Sigman R. (2013). Leviathan’s Latent Dimensions: Measuring State Capacity for Comparative Political Research. APSA 2011 Annual Meeting Paper.

Herbst J. (2004). Let Them Fail: State Failure in Theory and Practice: Implications for Policy. Robert I. (Eds.) *When States Fail: Causes and Consequences*, Princeton University Press, s. 302-318.

Inotai E., (2021, 21 Aralık) Orban: Hungary Gives €100 Million Support to Bosnian Serbs, *Balkan Insight*.

Jelavich B. (2009). *Balkan Tarihi 20. Yüzyıl*, Küre Yayınları.

Johnson A. R. (1983). Political Leadership in Yugoslavia; Evolution of the League of Communists. *The Rand Corporation*.

Karcić H. (2022), Hırvatistan’ın Bosna karşıtı gündemini anlamak, *TRT World*.

Keil S. (2013), *Multinational Federalism in Bosnia and Herzegovina*, Ashgate.

Ker-Lindsay J. (2017). The United Kingdom and EU Enlargement in the Western Balkans: From Ardent Champion of Expansion to post-Brexit Irrelevance. *Southeast European and Black Sea Studies*, 17 (1), 555-569.

Kızılgül P. B. (2020). Balkanlarda Yabancı Terörist Savaşçılar. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 9 (1), 101-124.

Korkut H. ve Mulalic M. (2009). Implications of Dayton Peace Agreement on Current Political Issues in Bosnia-Herzegovina. *Implications of Dayton Peace Agreement on Current Political Issues in Bosnia Herzegovina*, 2, 107-117.

Küçük B., (2021, 21 Ekim) Balkanlarda kriz sinyali: Sırp lider Dodik, Bosna Hersek'i 'parçalama' planını açıkladı, *Euronews*.

Lampe J. R. (1996). Yugoslavia as History: Twice There was a Country, *Cambridge University Press*.

Lijphart, A. (2004), Constitutional Design for Divided Societies. *Journal of Democracy*, 15(2), 96-109.

Lovrenović D. (2018). Bosnia and Herzegovina as the Stage for Three Parallel and Conflicted Historical Memories: Is Bosnia and Herzegovina a 'Failed State'? . Andreas Hamburger (Ed.). *Trauma; Trust and Memory*, Routledge, s. 51-59.

Mann M. (1984). The Autonomous Power of the State: Its Origins, Mechanisms and Results. *European Journal of Sociology*, 25 (2), 185-213.

Mardell J. (t.y.). China's Economic Footprint in the Western Balkans, *Bertelsmann Stiftung*.

Mazrek S. (2022, 14 Kasım) Bosna Hersek'in Eski Çin Büyükelçisi Amel Kovacevic: Çin, inşaat ve enerji gibi alanlardaki işbirlikleri noktasında bir müteahhit rolü görmektedir, *Ankasam*.

Migdal J. S. (2021), *Güçlü Toplumlar ve Zayıf Devletler*, Vakıf Bank Kültür Yayınları.

Mršo S. (2019) Za šest godina BiH napustilo više od pola miliona ljudi, *Radio Slobodna Evropa*.

Mujanović J. (2022, 5 Ocak) Hungary's Orban: Investing in the Destruction of Bosnia, *Balkan Insight*.

Mujanović J. (2021, 10 Aralık), "Bosnia Cannot Squander UK's Growing Interest in Its Fate", *Balkan Insight*,

Mujanović J. (2020) The Bosnian Constitution, Marking 25 Years, Needs an American Reboot, *Just Security*.

Nay O. (2013). Fragile and Failed States: Critical Perspectives on Conceptual Hybrids. *International Political Science Review*, 34 (3), 326-341.

Newman E. (2009), Failed States and International Order: Constructing a Post Westphalian World, *Contemporary Security Policy*, 30 (3), 421-443.

Now is the moment for all parties in Bosnia and Herzegovina to show courage and leadership': UK statement at the Security Council (2023, 10 Ekim). Foreign, Commonwealth & Development Office, <https://www.gov.uk/government/speeches/now-is-the-moment-for-all-parties-in-bosnia-and-herzegovina-to-show-courage-and-leadership-uk-statement-at-the-security-council> adresinden alınmıştır.

Öztürk T. (2023, 23 Nisan) Bosnian Serb leader says Serb entity and Serbia to be one state, *Anadolu Ajansı*.

- Pazarcı H. (2017), *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitapevi.
- Penov M. (2023, 2 Mart) Why Republika Srpska's relationship with Russia threatens Bosnia's future, *Emerging Europe*.
- Regional Cooperation Council. (2002), Balkan Barometer 2022: Public Opinion, file:///C:/Users/DELL/Downloads/Balkan%20Barometer%202022%20-%20PO.pdf adresinden alınmıştır.
- Recchia S. (2007). Beyond International Trusteeship: EU Peacebuilding in Bosnia and Herzegovina. *European Union Institute for Security Studies*.
- Rusinow D. (1991). Yugoslavia: Balkan Breakup?. *Foreign Policy*, 83, 143–159.
- Sancaktar C. (2009), Yugoslavya'da Sosyalizmden Kapitalizme Geçiş: Özyönetim Uygulaması, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/45245.pdf> adresinden alınmıştır.
- Stewart F. ve Brown G. (2010). "Fragile States: CRISE Overview 3", Centre for Research on Inequality, Human Security and Ethnicity (CRISE), Oxford.
- Synovitz R. (2001, 8 Mart), "Bosnia: High Representative Sacks Bosnian Croat From Presidency" *Radio Free Europe*.
- Tatar V. (2012), Eski Yugoslavya'da Yeni Devletler: Birleşmiş Milletler ve Büyük Güçler, (Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/49045.pdf> adresinden alınmıştır.
- Türbedar E. (2021). Bosna-Hersek'te Milliyetçi Söylemlerin Tehlikeli Yükselişi: Tarih Tekerrür mü Ediyor?, *Ankara Anadolu ve Rumeli Araştırmaları Dergisi*, 2 (4), 425–456.
- Türkeş M. (2017). Yugoslav Devletinin Kuruluşu ve Krallık Dönemi. O. Karatay, B. A. Gökdağ (Eds). *Balkanlar El Kitabı Cilt 2: Çağdaş Balkanlar*, Akçağ Yayınları, s. 15–23.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2023, 21 Haziran), Türkiye-Bosna-Hersek İlişkileri, [https://www.mfa.gov.tr/turkiye-bosna-hersek-siyasi-iliskileri-.tr.mfa,\(21.06.2023](https://www.mfa.gov.tr/turkiye-bosna-hersek-siyasi-iliskileri-.tr.mfa,(21.06.2023) adresinden alınmıştır.
- Tüysüzoğlu G. (2016). Bosna-Hersek Çöküş Halinde Olan Bir Devlet Mi?. *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 51, 75–100.
- Transparency International. (2023), Corruption Perceptions Index: Bosnia and Herzegovina, <https://www.transparency.org/en/cpi/2023/index/bih> adresinden alınmıştır.
- "US slaps new sanctions on Bosnia and Herzegovina officials (2022, 6 Haziran), Aljazeera, <https://www.aljazeera.com/economy/2022/6/6/us-slaps-new-sanctions-on-bosnia-and-herzegovina-officials> adresinden alınmıştır.
- United Nations Peacemaker. (1995), General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina (Dayton Agreement), https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/BA_951121_DaytonAgreement.pdf adresinden alınmıştır.
- United Nations Security Council Resolutions (1992), Resolution 755 New member: Bosnia and Herzegovina (20 May), <http://unscr.com/en/resolutions/755> adresinden alınmıştır.
- UNHCR (2023), UNHCR Bosnia and Herzegovina monthly update - December 2023, *UNHCR Data Portal*, <https://data.unhcr.org/en/documents/details/106111> adresinden alınmıştır.
- Vucinich W. S. (1969). Nationalism and Communism. W. S. Vucinich (Ed.). *Contemporary Yugoslavia*

Twenty Years of Socialist Experiment. University of California Press, s. 236-284.

Wachtel A. B. (1998). *Making a Nation, Breaking a Nation: Literature and Cultural Politics in Yugoslavia*, Stanford University Press.

White House, (2002) National Security Strategy of the United States of America, Washington DC, <https://nssarchive.us/national-security-strategy-2000/2/> adresinden alınmıştır.

Yıldız S. (2019). Mevcut Karmaşadan Muhtemel Kargaşaya: Bosna Hersek Polis Sistemi ve Sorunlar. *International Journal of Economics Administrative and Social Sciences*, 2 (2), 89-105.

Yürür P. (2007). Uluslararası Toplumun Bosna-Hersek'i Yeniden Yapılandırma Süreci ve Modeli, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=FdSnrmgzAQRVBqMakoor8Q&no=8Fpr55idRlwRD-xGj5L_ow adresinden alınmıştır.

Zamfir R. (2020), Risks and Vulnerabilities in the Western Balkans, *NATO Strategic Communications Centre of Excellence*, <https://stratcomcoe.org/publications/risks-and-vulnerabilities-in-the-western-balkans/57> adresinden alınmıştır.

Zvijerac P. (2022, 26 Mayıs) Hrvatski akademici uvjetuju ulazak BiH u EU trećim entitetom. *Radio Slobodna Evropa*.

Extended Summary

Failed state studies took their place in the international relations literature as of the early 1990s. Studies in this field increased after the September 11, 2001 attacks and the realization that states with weak state capacity threatened the security of Western states. As a result of the combination of the concept of failed states with the practice of terrorism, failed states securitized by Western states have become a phenomenon. However, over time, many practical, normative and empirical criticisms have been directed towards the concept and studies in the field. In parallel, state fragility analyzes have begun to replace unsuccessful state studies. In the most general sense, state fragility includes the points that states are missing from their maximum performance, capacity and relations. Fragility is therefore a criterion, not a type like a failed state. According to this perspective, every state is fragile to some degree, including states with a successful image in the mind. The important thing is to identify these points of vulnerability and produce policies accordingly. While state fragility can be evaluated with many parameters, in this study, the evaluation was made on the three basic structural elements of the state: authority, capacity and legitimacy capabilities. However, in some cases, it is possible for non-state factors to affect state fragility. For this reason, a more comprehensive statehood analysis was attempted by adding non-state factors as the fourth element to the state fragility analysis. State fragility analysis provides a broad perspective to examine not only failed states but also states that cannot yet be defined as failed but show a warning level of fragility in the face of current and potential problems. Bosnia and Herzegovina has experienced failures in its history. Although the Dayton Peace Agreement ended ethnic violence and war, Bosnia and Herzegovina still has many problems waiting to be solved. For this reason, examining state fragility will provide a preliminary warning to prevent the state from becoming a failed state again. In the first part of the study created for this purpose, a conceptual and theoretical framework was tried to be drawn through the failed state and state fragility. Then, the historical background was examined in order to understand the foundations of the problems of our second day and to identify continuities between different periods. In the third chapter, the current problems of Bosnia and Herzegovina are evaluated through the elements of state fragility.

According to the analysis made on the elements of state fragility, namely authority, capacity, legitimacy and non-state factors, it has been seen that Bosnia and Herzegovina has a fragile state structure. However, it has been determined that there are similarities between the state vulnerabilities of Bosnia and Herzegovina and its predecessor, the Socialist Federal Republic of Yugoslavia. These vulnerabilities can be summarized as decentralized distribution of power, complex political structuring, problems in joint decision-making, power asymmetry between the units that make up the state, ethnic nationalist politics, weak institutional and economic structuring, and the inability to establish a superior identity. In this context, it can be said that although a new state was established with the Dayton Peace Agreement, permanent solutions to the problems of the region were not created. On the other hand, the main factors that constitute the authority fragility of Bosnia and Herzegovina can be counted as the complex political structure of the state, the weakness of the central power, the problems in the Office of the High Representative, the army and the police force. The main reasons for capacity fragility are weak economic structure, corruption, unemployment, brainpower and nationalist politics. The main reason for the fragility of the state's legitimacy is the ethnic separation between the Bosniak, Croat and Serb population and the society's inability to feel that it belongs to the state. Among the external actors that affect state fragility, Serbia, Croatia, Hungary, Russia and China increase fragility. On the other hand, the EU, USA, UK and Turkey have positive effects on Bosnia and Herzegovina. The most fundamental element that creates the fragility of Bosnia and Herzegovina is the complex order created by the Dayton Peace Agreement. The continuation of vulnerabilities has the potential to revive the state's atmosphere of ethnic violence. For this reason, more serious steps and solution proposals are needed rather than freezing the problem in Bosnia and Herzegovina. However, it is difficult to say that Bosnia and Herzegovina will achieve stability in a short time due to the difficulty of achieving inter-ethnic reconciliation and the weak will of the international community on this issue.